

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 1829/05

בפני : כבוד השופט א' א' לוי
כבוד השופט א' גרוניס
כבוד השופטת ע' ארבל

העותרים : 1. התנועה להגינות שלטונית
2. יהודה דוד לוינגר
3. שמריהו רבקין
4. אמיר גולדפרב, עו"ד

נגד

המשיבים : 1. מועצת הרבנות הראשית
2. ראש ממשלת ישראל, מר אריאל שרון
3. המועצה הדתית ירושלים
4. המועצה הדתית ראשון לציון
5. המועצה הדתית פתח תקווה
6. הרב יונה מצגר, הרב הראשי לישראל
7. הרב יוסף עזרן, רב העיר ראשון לציון
8. הרב יהודה דוד וולפא, רב העיר ראשון לציון
9. הרב ברוך שמעון סלומון, רב העיר פתח תקווה

עתירה למתן צו על-תנאי

תאריך הישיבה : ד' בטבת תשס"ו (4.1.2006)

בשם העותרת 1 : מר מרדכי אייזנברג

בשם העותרים 2-4 : עו"ד מרדכי ציבין

בשם המשיבים 1-2 ו-6 : עו"ד אבי ליכט

בשם המשיבה 3 : עו"ד אשר אקסלרד

בשם המשיבים 4, 7 ו-8 : עו"ד אלדד פרי, עו"ד אברהם רביבו

פסק-דין

השופט א' א' לוי:

1. עתירה זו עוסקת בשאלת זהותו של הגורם המוסמך לחתום על תעודת כשרות, אף שלכאורה התשובה לכך ברורה, באשר היא מעוגנת בסעיף 2 לחוק איסור הונאה בכשרות, התשמ"ג-1983 (להלן: "החוק"):

"2. (א) אלה רשאים לתת תעודת הכשר לעניין חוק

זה:

(1) מועצת הרבנות הראשית לישראל או רב
שהיא הסמיכה לכך;

(2) רב מקומי המכהן במקום שבו נמצא בית
האוכל, מקום השחיטה או מקום הייצור של
מצרך;

(3) לעניין תעודת הכשר בצה"ל – הרב הראשי
לצבא הגנה לישראל או רב צבאי שהוא הסמיך
לעניין חוק זה.

(ב) לעניין סעיף זה –

"רב מקומי" – מי שבידו אישור בכתב מאת מועצת
הרבנות הראשית לישראל שהוא רב בישראל, והוא מכהן
כרב עיר, רב מועצה אזורית, רב מושב או רב קיבוץ;

"צה"ל" – לרבות כל שלוחת מערכת הביטחון וכן בעל
בית אוכל או יצרן העוסק עבור צה"ל או שליחה של
מערכת הביטחון."

2. עתירה זו באה לעולם משני טעמים. האחד הוא שבירושלים לא מכהן רב עיר, והאחר מקורו בכך שרבני הערים ראשון לציון ופתח-תקווה נמנעו מלחתום על תעודות הכשרות הניתנות לעסקים הפועלים בתחומם, ואת התפקיד הזה מילאו בפועל רבנים המועסקים על ידי המועצות הדתיות, אך אינם עונים על ההגדרה של "רב מקומי" שבחוק.

בתגובה מטעם משיבים 4, 7 ו-8 – המועצה הדתית ראשון לציון, הרב יוסף עזרן והרב יהודה דוד וולפא – נטען, כי מזה זמן רב הפכה ראשון לציון לעיר הרביעית בגודלה בישראל, ומטבע הדברים, אם נדרש בעבר פיקוח על עשרות בתי עסק, נדרש עתה פיקוח על מאות בתי-עסק. כדי לקיים פיקוח כהלכתו, נדרשו המוסדות השונים

לקבוע תקנים להעסקתם של מפקחי-כשרות נוספים, ולא זו בלבד שלא כך קרה, אלא שמספרם של המפקחים אף פחת. אולם, זה אינו העניין היחיד אשר הוביל לעמדה בה נקטו משיבים 7 ו-8. לטענתם, הם נעדרי יכולת להשפיע על זהותם של אלה הנבחרים לפקח על הכשרות, באשר הם ממונים על ידי המועצה הדתית. לפיכך, גמרו אותם משיבים אומר לחתום רק על תעודות כשרות של עסקים המפוקחים על ידי אנשים המוכרים להם ואמינים בעיניהם, וכתוצאה מכך נהג לחתום על תעודות הכשרות לעסקים בראשון לציון, מי שמשמש כמנהל מחלקת כשרות במשיבה 4, הרב משה נחשון.

בין המסמכים עליהם נסמכת העתירה, מצוי גם מכתבו של עו"ד יעקב שפירא, בשמו של היועץ המשפטי לממשלה, שהופנה בחודש אלול תשס"ג (ספטמבר 2003) ליועץ המשפטי של המשרד לענייני דתות, וליועץ המשפטי של הרבנות הראשית. במכתב זה הבהיר עו"ד שפירא את מה שלכאורה לא היה טעון הבהרה, והכוונה ללשון החוק, לאמור: "על הרב המקומי לחתום על תעודות הכשרות הניתנות מטעמו. מקום בו אין רב מקומי מכהן יש לפעול לפי סעיף 2(א)(1) לחוק, קרי, על מועצת הרבנות הראשית או הרב שהיא הסמיכה לכך לתת תעודות הכשר". מעיניו של עו"ד שפירא לא נעלם הקושי הכרוך בקיומו של פיקוח-אישי על מספר כה גדול של בתי עסק, ועל כן הוסיף ואמר במכתבו ש"הרב המקומי רשאי להיעזר בממצאי הרב האחראי וחזקה עליו כי יידע להעריך נכונה אימתי בידו להסתפק בממצאים אלה ומתי מוטל עליו לחקור ולדרוש בעצמו בהתנהגות בית האוכל/היצרן".

3. בתגובה שהגישה פרקליטות המדינה בשמם של משיבים 1, 2 ו-6 היא הודיעה, כי העמדה בה נקט עו"ד שפירא מקובלת עליה, והיא אף נקטה בצעדים כדי שהמשיבים האחרים יפעלו על פיה. בעקבות כך, ובהיעדר רב מקומי בירושלים, החל הרב יונה מצגר, הרב הראשי לישראל, למלא את החסר, ועד ליום כ"ז בסיוון תשס"ה (4.7.05) הוא חתם על תעודות הכשרות. באותו מועד התכנסה מועצת הרבנות הראשית והחליטה, מכוח סמכותה לפי סעיף 2(א)(1) לחוק, להסמיך שני רבנים אחרים למלא תפקיד זה. בתגובה נוספת שהגישה פרקליטת המדינה בחודש אלול תשס"ה (ספטמבר 2005), היא דיווחה על קשיים שהתעוררו בעקבות הסמכתם של אותם שני רבנים על ידי מועצת הרבנות הראשית, קשיים שמקורם בחשש לניגוד עניינים בין התפקיד לו מונו לעיסוקיהם הפרטיים. בסוגיה זו אף הוגשה עתירה נפרדת (בג"ץ 6803/05) שבינתיים נמחקה, ומכל מקום לא נעסוק בכך בגדרה של העתירה הנוכחית, בין היתר, משום שמועצת הרבנות הראשית החליטה לשוב ולהידרש לעניין.

4. משיבה 3, המועצה הדתית פתח-תקווה, הודיעה לבית-המשפט, כי היא מאמצת את עמדתה של משיבה 1 כפי שמצאה ביטוי בתגובתה של פרקליטות המדינה, והוסיפה: "המועצה הדתית כפופה לחוק ולהלכה בעניין שירותי הדת בישראל. אי-לכך אנו נקבל כל החלטה שבג"ץ יחליט ונפעל ברוחו וכלשונו של פסק-הדין". הודעה ברוח זו לא התקבלה ממשיב 9, הרב ברוך שמעון סלומון, רב העיר פתח-תקווה. יתרה מכך, מהודעתה האחרונה של פרקליטות המדינה עולה, כי בכל הנוגע למשיב זה, התברר לאחרונה כי הוא לא מקיים במלואה את חובתו לחתום על תעודות כשרות.

לנוכח כל האמור נתנה פרקליטות המדינה את הסכמתה לכך שייעשה צו מוחלט בכל הנוגע למשיבים 7, 8 ו-9.

להשלמת התמונה אוסיף, כי בעקבות הדיון שקיימנו בעתירה ביום ד' בטבת תשס"ו (4.1.2006), ביקש בא-כוחם המלומד של משיבים 4, 7 ו-8 לשוב ולהתייעץ בשולחיו, ומשנעתרנו לו הודיענו ביום י' בטבת תשס"ו (10.1.2006) כי (בלשונו): "המשיבים 7 ו-8 יחתמו מהיום ואילך על תעודות הכשרות בעיר ראשון לציון".

6. עתירה זו טוב היה לולא באה לעולם. היא הופנתה, בין היתר, כנגד שלושה רבני עיר המשמשים בעיני קהילתם, ולא בעיניהם בלבד, סמכות רוחנית והלכתית. לא קלה היא הכהונה של רב עיר, באשר מטלות רבות רובצות על שכמו של המכהן בה, ומכאן גם האחריות הרבה הכרוכה בתפקיד זה. לפיכך, ברור לנו הקושי עמו נאלצים להתמודד משיבים 7, 8 ו-9, שעה שהם נדרשים לחתום על תעודות כשרות לעסקים, כאשר הפיקוח בפועל לא נעשה על ידם אלא בידי אחרים – מפקחים הממונים על ידי המועצה הדתית. אולם, מצבים מסוג זה אינם חריגים, ולמעשה מרביתן של הרשויות אותן הסמיך המחוקק ליתן רישיונות, תעודות וכיוצא באלה מסמכים, פועלים באמצעות דרגי-ביניים הסרים למרותן. אלה האחרונים תפקידם לחקור ולדרוש בשאלות שבעובדה, ואף להמליץ את המלצותיהם, אולם בסופו של יום האחריות כולה רובצת על שכמו של הגורם המחליט, ומתפקיד זה אין הוא יכול להתנער אלא בגדר הוראותיו של החוק.

מבין השיטין של תגובת המשיבים 7 ו-8 עולה, כי אין לרבנים השפעה על ההחלטות בדבר איושן של משרות הפיקוח בתחום הכשרות המתקבלות על ידי המועצה הדתית. אם אכן זהו המצב, כי אז נדרשים הדרגים הממונים, ובעיקר משיב 1, למצוא פתרון ראוי והולם במישור המנהלי, כדי שתקלה זו תוסר מדרכם של הרבנים, ובעקבות כך ידע הציבור כי חתימתם אינה חתימה פורמלית, אלא כזו שהוספה לתעודה לאחר

בחינה מדוקדקת של תנאי הכשרות בבית עסק פלוני או אצל יצרן אלמוני. עם זאת, כאמור, אין בכך כדי לפטור את הרב המקומי מחובה אותה נטל על שכמו מרגע שקיבל על עצמו לכהן כרב-עיר. ובמלים אחרות, על הרב המקומי לפעול כדי למצוא פתרון הולם לקשיים בהם הוא נתקל, אולם הוא מנוע מלגלגל את המכשלה שהוא יוצר במחדלו לפתחם על צאן מרעיתו.

לנוכח כל האמור, ובנסיבות רגילות, היינו נעתרים לבקשת העותרים ועושים צווים מוחלטים כנגד משיבים 7, 8 ו-9. אולם, נראה לנו כי בסעד זה שוב אין צורך, הואיל ובינתיים חזרו בהם משיבים אלה מעמדתם המקורית, וגם אם התעורר ספק ביחס למשיב 9, אנו תקווה כי פסק-דין זה יבהיר גם לו כי מוטב לכל שימלאו את מצוות המחוקק כלשונה, גם אם הדבר יחייב הערכות מנהלית שונה מזו הנוהגת היום. לפיכך, ובכל הנוגע לסעד העוסק בסוגיית החתימה על תעודות הכשרות, מסקנתנו היא כי העותרים באו על סיפוקם, ולא נדרשת עוד התערבותו של בית משפט זה.

7. בעתירה נתבקשו סעדים נוספים – לחייב את המועצות הדתיות הנוגעות לעניין לחדול מלגבות אגרות בגין הנפקת תעודות כשרות שלא חתומים עליהם המוסמכים בחוק, וכן לחייב את משיב 2 לכלול בתקנות הכשרות (תעודות הכשר), התשמ"ט-1988 את נוסחה של תעודת הכשרות (הוא טופס 3 בו עוסקת תקנה 5).

באשר לגביית האגרות, אנו סבורים כי משהוסרה התקלה בסוגיית חתימתם של הרבנים המקומיים, עניין זה אינו טעון עוד הכרעה. ובאשר להוספתו של טופס 3 לתקנות, נראה כי מדובר בשגגה שיצאה מתחת ידיו של מחוקק המשנה, ומותר להניח כי בעקבות הנחייתו של עו"ד שפירא (ראו סעיף 9 לנספח ו' לעתירה), יפעלו משיבים 1 ו-2 בהקדם כדי לתקן את אותה תקלה.

8. סוגיה אחרונה בה נדרשה הכרעתנו, היא שאלת ההוצאות. עתירה זו הוגשה הואיל ובידי העותרים היתה עילה ראויה לקבלתו של סעד, לנוכח סירובם של משיבים 7, 8 ו-9 למלא את אשר היו חייבים לעשות מכוח מצוות המחוקק. בנסיבות אלו דעתנו היא שהעותרים זכאים כי ייפסקו הוצאות לטובתם, ומכאן החלטתנו, שבצד מחיקתה של העתירה, אנו מחייבים כל אחד מהמשיבים 7, 8 ו-9, לשלם הוצאות בסכום של 1,000 ש"ח לעותרת 1, ו-3000 ש"ח לעותרים 2-4.

השופט א' גרוניס:

אני מסכים.

שופט

השופטת ע' ארבל:

אני מסכימה.

שופטת

הוחלט כאמור בפסק-דינו של השופט א' א' לוי.

ניתן היום, כ"ו בטבת תשס"ו (26.1.2006).

שופטת

שופט

שופט